

BİRİNCİ BÖLÜM

KARAR

HİNT ASEEL HAYVANLARI KORUMA VE GELİŞTİRME DERNEĞİ VE HİKMET NEĞUÇ BAŞVURUSU

Başvuru Numarası : 2014/4711

Karar Tarihi : 22/2/2017

Başkan : Burhan ÜSTÜN

Üyeler : Serruh KALELİ
Nuri NECİPOĞLU
Hicabi DURSUN
Hasan Tahsin GÖKCAN

Raportör : Yunus HEPER

Başvurucular : 1. Hint Aseel Hayvanları Koruma ve Geliştirme Derneği
2. Hikmet NEĞUÇ

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru, derneğin kapatılması nedeniyle dernek hakkının ihlal edildiği iddiasına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Başvuru 6/3/2014 tarihinde yapılmıştır.

3. Başvuru, başvuru formu ve eklerinin idari yönden yapılan ön incelemesinden sonra Komisyona sunulmuştur.

4. Komisyonca başvurunun kabul edilebilirlik incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir.

5. Bölüm Başkanı tarafından başvurunun kabul edilebilirlik ve esas incelemesinin birlikte yapılmasına karar verilmiştir.

6. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına (Bakanlık) gönderilmiştir. Bakanlık, görüşünü sunmuştur.

7. Başvurucu, Bakanlık görüşüne karşı beyanda bulunmamıştır.

III. OLAY VE OLGULAR

8. Başvuru formu ve eklerinde ifade edildiği şekliyle ilgili olaylar özetle şöyledir:

9. Başvurucu Hint Aseel Hayvanları Koruma ve Geliştirme Derneği (Dernek), Düzce ilinde faaliyet gösteren bir dernektir. Diğer başvuru Hikmet Neğuç

ise adı geçen derneğin kurucusu ve başkanıdır. Başvurucu Hikmet Neğuç kendi adına ve başkanı olduğu derneği temsilen başvuru yapmıştır.

10. Başvuru formunda ifade edildiğine göre Dernek Tüzüğü'nde, derneğin faaliyetlerinden birinin Hint Aseel horozları arasında müsabaka düzenlemek olduğu yer almaktadır. Başvurucunun beyanlarına göre başvuruya konu olaydan önce Dernekte yapılan izinsiz müsabaka ve gösteriler nedeniyle üyeler ve Dernek pek çok kez ceza soruşturması geçirmiştir.

11. Başvurucu Derneğin horoz müsabakası düzenlemek amacıyla yaptığı başvuru, 2012 yılının Nisan ayı içinde Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından reddedilmiştir. Adı geçen Genel Müdürlüğün red kararında, horoz müsabakası adı altında hayvanların birbirleriyle dövüştürülmesinin 24/6/2004 tarihli ve 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu'nda suç olarak tanımlandığı ve ayrıca derneklerin kanunlarca yasaklanan bir fiili gerçekleştirmesinin de 4/11/2004 tarihli ve 5253 sayılı Dernekler Kanunu'na göre mümkün olmadığı belirtilmiştir.

12. Bahsi geçen karara rağmen başvuru Derneğin, binasında horoz dövüşü yaptırmaya devam ettiği polis tarafından rapor edilmiştir. Polis 2013 yılının Şubat ayında bir ve Mart ayında iki ayrı rapor düzenlemiştir. Bu üç rapor üzerine Düzce Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından başvuru ve diğer üç arkadaşı hakkında 5253 sayılı Kanun'a muhalefet suçu nedeniyle ceza davası açılmıştır.

13. Düzce Asliye Ceza Mahkemesi 12/11/2013 tarihinde başvuru ile birlikte üç arkadaşının ayrı ayrı on ay hapis ve 820 TL adli para cezası ile cezalandırılmalarına karar vermiştir. Sanıklara verilen cezalar, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı ile ertelenmiştir. Mahkemeye göre sanıklar, pek çok kez Dernek binasında ring kurarak horoz dövüştürmüşler ve böylece 5199 sayılı Kanun'a aykırı hareket etmişlerdir. Mahkeme, sanıkların eylemlerinin kanunlarda açıkça yasaklandığını ve eylemlerin suç teşkil ettiğini belirtmiş, ayrıca adı geçen Derneğin feshine karar vermiştir.

14. Başvurucunun itirazı Düzce Ağır Ceza Mahkemesince reddedilmiş ve red kararı 6/2/2014 tarihinde başvurucuya tebliğ edilmiştir. Başvuru 6/3/2014 tarihinde yapılmıştır.

IV. İLGİLİ HUKUK

A. Ulusal Hukuk

15. 5253 sayılı Kanun'un "*Kurulması yasak olan dernekler ve yasak faaliyetler*" kenar başlıklı 30. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"Dernekler; ... b) Anayasa ve kanunlarla açıkça yasaklanan amaçları veya konusu suç teşkil eden filleri gerçekleştirmek amacıyla kurulamaz..."

16. 5253 sayılı Kanun'un "*Ceza hükümleri*" kenar başlıklı 32. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"p) 30 uncu maddenin (b) bendinde belirtilen kurulması yasak dernekleri kuranlar ile bu bende aykırı harekette bulunan dernek yöneticileri filleri daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde bir yıldan üç yıla kadar hapis ve elli günden az olmamak üzere adli para cezası ile cezalandırılır ve derneğin feshine de karar verilir."

17. 5199 sayılı Kanun'un "Amaç" kenar başlıklı 1. maddesi şöyledir:

"Bu Kanunun amacı; hayvanların rahat yaşamlarını ve hayvanlara iyi ve uygun muamele edilmesini temin etmek, hayvanların acı, ıstırap ve eziyet çekmelerine karşı en iyi şekilde korunmalarını, her türlü mağduriyetlerinin önlenmesini sağlamaktır."

18. 5199 sayılı Kanun'un "Eğitim" kenar başlıklı 11. maddesinin ikinci fıkrası şöyledir:

"Hayvanları başka bir canlı hayvanla dövüştürmek yasaktır. Folklorik amaca yönelik, şiddet içermeyen geleneksel gösteriler, Bakanlığın uygun görüşü alınarak il hayvanları koruma kurullarından izin alınmak suretiyle düzenlenebilir."

19. 5199 sayılı Kanun'un "Yasaklar" kenar başlıklı 14. maddesinin ilgili kısımları şöyledir:

"Hayvanlarla ilgili yasaklar şunlardır:

a) Hayvanlara kasıtlı olarak kötü davranmak, acımasız ve zalimce işlem yapmak, dövmek, aç ve susuz bırakmak, aşırı soğuğa ve sıcağa maruz bırakmak, bakımlarını ihmal etmek, fiziksel ve psikolojik acı çektirmek."

20. Yargıtay kararlarına göre hukukumuzda bir derneğin cezai olarak sorumlu tutulması mümkün değildir. Başka bir deyişle dernek üyelerinin işlemiş olduğu suçlardan dolayı dernek cezalandırılmaz. Bununla birlikte belli koşulların varlığı hâlinde derneklerin kapatılabilmesi mümkündür. Bir derneğin kapatılabilmesi, o derneğin suç sayılan eylemlerin kaynağı hâline geldiğinin süregelen ve birden çok eylemin varlığının saptanması hâlinde mümkündür. Ancak o takdirde dernek kurucularının asıl amacının dernek faaliyeti olmayıp dernek adı altında suç işlemeye veya ahlaka aykırı çalışmalar yapmaya yasal zemin hazırlamak olduğundan söz edilebilir. Bunun için isnat edilen eylemlerin davalı derneğin bir suçun kaynağı hâline geldiğini göstermeye yeterli kabul edilmesi gerekir (Yargıtay 2. HD, E.2009/494, K.2010/410, 24/02/2011; Yargıtay 18. HD, E.2012/4065, K.2012/4951, 3/05/2012; Yargıtay 7. HD, E.2011/21, K.2011/6226, 20/10/2011).

21. Yargıtay kararlarına göre hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ilişkin karar 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 231. maddesinin (12) numaralı fıkrası gereğince itiraza tabi olup temyiz kabiliyeti bulunmadığı gibi asıl mahkûmiyete bağlı olarak verilen derneğin feshi kararının da müstakilen temyizi mümkün bulunmamaktadır (Yargıtay 9. Ceza Dairesi, E.2011/5069, K.2012/901, 19/01/2012).

B. Uluslararası Hukuk

22. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (Sözleşme) "Toplantı ve Dernek kurma özgürlüğü" kenar başlıklı 11. maddesi şöyledir:

"1. Herkes barışçıl olarak toplanma ve dernek kurma hakkına sahiptir. Bu hak, çıkarlarını korumak amacıyla başkalarıyla birlikte sendikalar kurma ve sendikalara üye olma hakkını da içerir."

2. Bu hakların kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplum içinde ... suç işlenmesinin önlenmesi,... için gerekli olanlar dışındaki sınırlamalara tabi tutulamaz..."

23. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) feshedilen veya tescil edilmesi reddedilen bir derneğin, temsilcileri aracılığıyla feshi şikâyet eden bir başvuru yapma hakkına sahip olduğuna karar vermiştir (*Sindicatul "păstorul Cel Bun" / Romanya* [BD], B. No: 2330/09, 9/7/2013, § 70).

24. Bu alanda AİHM'in içtihatlarında açıkça belirtilen genel ilkeler *Türkiye Birleşik Komünist Partisi ve diğerleri/Türkiye* (B. No: 19392/92, 30/01/1998) davasında aşağıdaki gibi özetlenmiştir:

"42. Mahkeme, özerk rolüne ve belli uygulama alanına karşın, 11. maddenin 10. madde ışığında değerlendirilmesi gerektiğini tekrarlar. Düşünce ve bu düşünceleri açıklama özgürlüğünün korunması 11. maddede güvence altına alınan toplanma ve dernek özgürlüklerinin amaçlarından birisidir (diğer kararlar arasında bakınız *the Young, James ve Webster / Birleşik Krallık* 13 Ağustos 1981 tarihli karar, *Series A no. 44, s. 23, § 57* ve *the Vogt / Almanya* 26 Eylül 1995 tarihli karar, *Series A no. 323, s. 30, § 64*).

43. Bu, siyasi partilerin çoğulculuğu ve demokrasinin tam olarak işlemedeki temel görevleri göz önünde tutulduğunda, siyasi partiler bakımından daha çok ilgilidir (bakınız yukarıda paragraf 25).

Mahkeme'nin birçok kez söylediği üzere, çoğulculuk yoksa demokrasi de yoktur. Bu nedenle, Sözleşme'nin 10. maddesinde güvence altına alınan ifade özgürlüğü, ikinci fıkradaki sınırlamalara tabi olarak, sadece hoş karşılanan veya zararsız veya ilgilenmeye değmeyen bir sorun olarak kabul edilen 'bilgi' ve 'fikirlere' için değil, fakat rencide eden, şok eden veya rahatsız eden bilgi ve fikirlere de uygulanır (diğer bazı kararlar arasında bakınız yukarıda belirtilen *the Vogt* kararı, s. 25, § 52). Faaliyetinin ifade özgürlüğünün kolektif kullanımının bir parçasını oluşturması, siyasi partilere Sözleşme'nin 10. ve 11. maddelerinin getirdiği korumadan bizzat yararlanma hakkı verir ...

45. Demokrasi hiç şüphesiz Avrupa kamu düzeninin temel bir özelliğidir (bakınız yukarıda belirtilen *Loizidou* kararı, s. 27, § 75). ...

Ek olarak, Sözleşme'nin 8., 9., 10. ve 11. maddeleri, güvence altına aldıkları hakların kullanılmasına yönelik müdahalenin 'demokratik bir toplumda gerekli' olma ölçütü ile değerlendirilmesini gerektirir. Dolayısıyla, bu haklardan herhangi birisine müdahaleyi haklı kılma yeterliliğinde olan tek gereklilik biçimi, 'demokratik toplum'dan kaynaklandığı iddia edilebilecek olandır. Demokrasinin böylece Sözleşme ile tasarlanmış ve dolayısıyla ve Sözleşme ile uyumlu olan tek siyasi model olduğu anlaşılmaktadır.

46. Sonuç olarak, 11. maddede düzenlenen istisnalar, siyasi partiler söz konusu olduğunda, dar yorumlanmalıdır; sadece ikna edici ve zorlayıcı nedenler bu partilerin dernek özgürlüğüne getirilen sınırlamaları haklı kılabilir. 11. maddenin 2. fıkrası anlamında bir gerekliliğin olup olmadığının değerlendirilmesinde, Sözleşmeciler Devletler, hem hukuk, hem de, bağımsız mahkemeler tarafından verilenlerle birlikte bu hukuku uygulayan kararları içine alan, sıkı bir Avrupa denetimine tabi olarak, sadece sınırlı bir takdir marjına sahiptir. Mahkeme halihazırda, hakaret etmekten mahkum olan bir Parlamento Üyesi ile ilgili davada böyle bir denetimin gerekli olduğuna karar vermiştir (bakınız yukarıda belirtilen *Castells* kararı, s. 22–23, § 42); bu tür bir denetim bir siyasi parti tamamen feshedildiğinde ve liderleri

gelecekte benzer biçimdeki herhangi bir faaliyeti yürütmekten yasaklandığında, her şeyden çok gereklidir.

47. Mahkeme denetimini yaparken, görevi, kendi görüşlerini ilgili ulusal makamların görüşlerinin yerine geçirmek değildir, fakat daha ziyade, bu takdir yetkisinin kullanılması kapsamında verilen kararları 11. madde kapsamında incelemektir. Bu, kendisini davalı Devlet'in takdirini makul, dikkatli ve iyi niyetli olarak kullanıp kullanmadığını açığa kavuşturmakla sınırlamak zorunda olduğu anlamına gelmez; şikayet edilen müdahaleye davanın ışığında bir bütün olarak bakmalı ve müdahalenin 'izlenen meşru amaçla orantılı' olup olmadığını ve ulusal makamlar tarafından gösterilen gerekçelerin müdahaleyi haklı kılmak için 'ilgili ve yeterli' olup olmadığını saptamalıdır. Bu incelemeyi yaparken, Mahkeme ulusal makamların 11. maddede yer alan ilkelere uygun olarak standartları uyguladıklarına ve ayrıca, kararlarını ilgili olguların kabul edilebilir bir değerlendirmesine dayandırdıklarına bizzat ikna olmalıdır (aralarındaki farkları dikkate alarak bakınız 23 Eylül 1994 tarihli the Jersild - Danimarka kararı, Series A no. 298, s. 26, § 31)." (Tercüme, Avrupa Konseyi'nin insan haklarına destek fonu)

25. AİHM, yukarıda zikredilen karardan başka ayrıca "demokratik bir toplumda gerekli" ifadesinde kullanılan "gereklilik" kavramının, müdahalenin "zorlayıcı bir toplumsal ihtiyaca" cevap vermesi ve ulaşılmak istenen meşru amaçla orantılı olması gerektiğini pek çok kararında belirtmiştir (Türkiye Sosyalist Partisi /Türkiye, B. No: 26482/95, 12/11/2003, § 39; Özgürlük ve Demokrasi Partisi (ÖZDEP)/Türkiye, B. No: 23885/94, 8/12/1999, § 43; Refah Partisi/Türkiye, B. No: 41340/98, 41342/98, 41343/98 ve 41344/98, 13/02/2003, § 104).

26. AİHM, örgütlenme özgürlüğüne ilişkin verdiği kararlarda bir siyasi parti ile siyasi olmayan bir dernek arasındaki önem bakımından farklılıklar bulunduğunu ve dernek hakkı üzerindeki sınırlama gerekliliğinin çok sıkı denetlenmesine sadece siyasi partilerin hak kazandığını belirtmiştir. AİHM, siyasi amaç ve etkiye sahip dernekler bakımından da denetim düzeyinin, böyle bir etkiye sahip olmayan derneklere göre farklı olacağını kabul etmiştir (Vona/Macaristan, B. No: 35943/10, 9/7/2013, § 58).

27. İmzaya açılmamış bulunan 15/10/1978 tarihli Paris Hayvan Hakları Evrensel Beyanname'sinin (Beyanname) ilgili kısımları şöyledir:

"1. Bütün hayvanlar yaşam önünde eşit doğarlar ve aynı var olma hakkına sahiptirler.

2. Bütün hayvanlar saygı görme hakkına sahiptir. Bu hakkı çiğneyerek onları sömüremezler. Bilgilerini hayvanların hizmetine sunmakla görevlidir. Bütün hayvanların insanca gözetilme, bakılma ve korunma hakları vardır.

3. Hiçbir hayvana kötü davranılamaz, acımasız ve zalimce eylem yapılamaz.

...

10. Hayvanlardan insanların eğlencesi olsun diye yararlanılamaz, hayvanların seyrettirilmesi ve hayvanlardan yararlanılan gösteriler hayvan onuruna aykırıdır.

11. Zorunluluk olmaksızın bir hayvanın öldürülmesi yaşama karşı suçtur."

V. İNCELEME VE GEREKÇE

28. Mahkemenin 22/2/2017 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

A. Başvurucuların İddiaları ve Bakanlık Görüşü

29. Başvurucular; 5253 sayılı Kanun hükümlerine göre Derneğin kurulduğunu, faaliyetleri arasında Hint Aseel horozları arasında müsabaka düzenlemek de bulunduğunu belirtmişlerdir. Başvuruculara göre düzenledikleri müsabakaların polis tarafından engellenmesi, üyelere ve Derneğe cezalar verilmesi Anayasa'nın 33. maddesinde yer alan dernek hakkına aykırılık oluşturmaktadır. Başvurucular, ihlalin tespiti ile yeniden yargılama kararı verilmesini talep etmişlerdir.

30. Bakanlık görüşünde, demokrasilerde örgütlenme özgürlüğünün önemine ilk olarak değinilmiş; bununla birlikte bu özgürlüğün sınırsız bir hak niteliği taşımadığı hatırlatılmıştır. Bakanlık görüşünde, derneğin feshedilmesinin meşru ve demokratik bir toplumda gerekli olduğu ikinci olarak ifade edilmiştir. Başvurucu Dernekte dört kez horoz dövüşü yaptırıldığı tespit edildiği, iki kez Derneğe idari para cezası verildiği, orantılılık değerlendirmesinde bu hususun da gözönünde bulundurulması gerektiği Bakanlıkça belirtilmiştir.

31. Başvurucu, Bakanlık görüşüne karşı Kanatlı Kümes Hayvanları Federasyonunun katkılarıyla basımı yapılan "Türkiye'de Yetiştirilen Asil Horozlar ve Horoz Müsabakaları" isimli kitabı sunmuştur.

B. Değerlendirme

32. İddianın değerlendirilmesinde dayanak alınacak Anayasa'nın "*Dernek kurma hürriyeti*" kenar başlıklı 33. maddesinin ilgili fıkraları şöyledir:

"Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir..."

Dernek kurma hürriyeti ancak, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir.

Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararıyla kapatılabilir veya faaliyetten alıkonulabilir..."

1. Kabul Edilebilirlik Yönünden

33. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan dernek hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

2. Esas Yönünden

a. Müdahalenin Varlığı

34. Dernek faaliyetleri nedeniyle başvuru Hikmet Neğuç'un on ay hapis ve 820 TL adli para cezası ile cezalandırılmasına, Derneğin de feshine karar verilmiştir. Dolayısıyla başvurucuların dernek hakkına yönelik bir müdahale yapılmıştır.

b. Müdahalenin İhlal Oluşturup Oluşturmadığı

35. Anayasa'nın 13. maddesi şöyledir:

“Temel hak ve hürriyetler, ... yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, ... demokratik toplum düzeninin ... gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.”

36. Yukarıda anılan müdahale, Anayasa'nın 13. maddesinde belirtilen koşulları yerine getirmedeği müddetçe Anayasa'nın 26. maddesinin ihlalini teşkil edecektir.

37. Bu sebeple sınırlamanın; Anayasa'nın 13. maddesinde öngörülen ve somut başvuruya uygun düşen kanun tarafından öngörülme, Anayasa'nın 26. maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen haklı sebeplerden bir veya daha fazlasına dayanma, demokratik toplum düzeninin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olmama koşullarına uygun olup olmadığının belirlenmesi gerekir.

(1) Kanunilik

38. 5253 Sayılı Kanun'un 32. maddesinin (p) bendinin “kanunla sınırlama” ölçütünü karşıladığı sonucuna varılmıştır.

(2) Meşru Amaç

39. Yukarıda zikredilen ve müdahale teşkil eden kararın “suç işlenmesinin önlenmesi”ne yönelik önlemlerin bir parçası olduğu ve meşru bir amaç taşıdığı sonucuna varılmıştır.

(3) Demokratik Toplum Düzeninin Gereklerine Uygunluk ve Ölçülülük

(a) Genel İlkeler

40. Anayasa Mahkemesi önündeki mesele, kanunun suç saydığı bir fiilin işlemesi nedeniyle bir derneğin kapatılmasının ve üyelerinin cezalandırılmasının demokratik bir toplumda gerekli ve ölçülü olup olmadığıdır.

41. Dernek hakkı; bireylerin kendi menfaatlerini korumak ve savunmak, ideallerini ve ihtiyaçlarını gerçekleştirmek için kolektif oluşumlar meydana getirerek bir araya gelebilme özgürlüğü olan örgütlenme özgürlüğünün önemli bir parçasıdır. Örgütlenme özgürlüğünün temeli, hiç kuşkusuz ifade özgürlüğüdür. İfade özgürlüğü; düşüncüyü korkmadan, engellenmeden açıklama ve yayma özgürlüğünün yanı sıra bu düşünceler çerçevesinde örgütlenme, kişi toplulukları oluşturma ve bu çerçevede dernek hakkını da kapsamaktadır.

42. Bu itibarla örgütlenme özgürlüğü; bireylere topluluk hâlinde siyasal, kültürel, sosyal ve ekonomik amaçlarını gerçekleştirme imkânı sağlar. Siyasi bir amacı olsun veya olmasın vatandaşların bir araya gelerek ortak amaçları izleyebileceği örgütlerin varlığı sağlıklı bir toplumun önemli bir bileşenidir. Demokrasilerde böyle bir “örgüt”, devlet tarafından saygı gösterilmesi ve korunması gereken temel haklara sahiptir (Sendikalarla ilgili olarak bkz. *Tayfun Cengiz*, B. No: 2013/8463, 18/9/2014, §§ 31, 32).

43. Örgütlenme özgürlüğünün bir şekli veya özel bir yönü olan dernek hakkı; kişi açısından, dernek kurma özgürlüğünün yanı sıra derneğe üye olma, derneğin etkinliklerine katılma ve mensuplarının menfaatlerini korumak üzere faaliyetlerde bulunma gibi hakları da içermektedir. Dernekler ise belirli bir amacın gerçekleştirilmesi ya da izlenmesi için kişilerin bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirdikleri örgütlenmiş ve tüzel kişilikle donatılmış kişi topluluklarıdır. Anayasa'nın 33. maddesi

temel olarak dernek hakkını kullanılması sırasında kamu makamlarının keyfi müdahalelerine karşı korunmayı amaçlamaktadır.

44. Örgütlenme özgürlüğü ve onun bir alt türü olan dernek hakkı Anayasa kapsamında demokratik yaşamın ayrılmaz bir parçası olarak görüldüğünden bu hakka getirilecek sınırlandırmaların demokratik toplumda gerekli olup olmadığı sıkı denetim altındadır.

45. Anayasa Mahkemesi daha önce pek çok kez "demokratik toplum düzeninin gerekleri" deyiminden ne anlaşılması gerektiğini açıklamıştır. Buna göre temel hak ve özgürlükleri sınırlayan tedbir, bir toplumsal ihtiyacı karşılamalı ve başvurulabilecek en son çare niteliğinde olmalıdır (*Tayfun Cengiz*, §§ 50-56; ifade özgürlüğü bağlamında bkz. *Bekir Coşkun* [GK], B. No: 2014/12151, 4/6/2015, § 51; *Mehmet Ali Aydın* [GK], B. No: 2013/9343, 4/6/2015, § 68; *Tansel Çölaşan*, B. No: 2014/6128, 7/7/2015, § 51). Derece mahkemelerinin, böyle bir ihtiyacın bulunup bulunmadığını değerlendirmede belirli bir takdir yetkisi bulunmaktadır. Ancak bu takdir payı, Anayasa Mahkemesinin denetimindedir.

46. Öte yandan temel hak ve özgürlüklere yönelik herhangi bir sınırlamanın -demokratik toplum düzeni için gerekli nitelikte olmakla birlikte- temel haklara en az müdahaleye olanak veren ölçülü bir sınırlama niteliğinde olup olmadığının da incelenmesi gerekir (AYM, E.2007/4, K.2007/81, 18/10/2007; *Tayfun Cengiz*, §§ 53, 54; ifade özgürlüğü bağlamında ölçülülük ilkesine ilişkin açıklamalar için ayrıca bkz. *Kamuran Reşit Bekir* [GK], B. No: 2013/3614, 8/4/2015, § 63; *Bekir Coşkun* §§ 53, 54. *Abdullah Öcalan* [GK], B. No: 2013/409, 25/6/2014, §§ 96-98; *Tansel Çölaşan*, §§ 54, 55; *Mehmet Ali Aydın*, §§ 70-72). Bu sebeple Anayasa'nın 33. maddesinin üçüncü fıkrasında belirtilen "suç işlenmesinin önlenmesi" meşru amacını gerçekleştirmek için gerekli görülen önlemler ile dernek hakkı arasında adil bir dengenin sağlanıp sağlanmadığına bakılması gerekir.

47. Yukarıda zikredilen dengenin sağlanabilmesi için önlenmek istenen suçun çeşidi ile öngörülen cezanın yanı sıra işlenmesi ile kamu düzen ve güvenliğine, hukuk devletine, kamu sağlığına ve çevreye, toplum barışına oluşturduğu zarar veya tehlikenin de gözönünde bulundurulması gerekir. İşlenen suç ile doğrudan kişi hak ve özgürlükleri zarar görmese bile toplumun yaşam koşullarını muhafaza ve güvenceye almak anayasal bir ödevidir. Bu yaşam koşullarından biri de içindeki canlılarla birlikte çevredir. Anayasa'nın "*Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.*" biçimindeki 56. maddesinin birinci fıkrası bu anayasal zorunluluğa vurgu yapmaktadır. Nitekim hayvanlar tam da bu sebeple yasalarca korunmaktadır. O hâlde denge, dernek hakkı ile diğer tarafta kamunun yararı ile bağlantılı olarak hayvanların korunması "gereği" arasında kurulmalıdır.

48. Hayvanların ahlaki statüsü konusundaki tartışmaların uzun bir geçmişi bulunmakla birlikte bu konuda tam bir uzlaşma sağlanamamıştır. Hayvanlara "iyi" davranmak gereği, herkesin üzerinde anlaşığı ahlak kurallarından biridir. Zira pek çok hayvan türünün tıpkı insanoğlu gibi hissetme yetisine sahip olduğu bilinmektedir. Hayvanların pek çok çıkarı olabilir ancak hissetme yetisine sahip oldukları sürece en azından acı ve ızdıraptan kaçınmanın çıkarlarına olduğunun kabul edilmesi gerekir. Bu düşünce normatif hayvan hakları hukukunun temelini oluşturan ve kökleri 19. yüzyıla dayanan "insanca muamele ilkesi"nde ifadesini bulur. Bu ilke insanın çıkarlarının hayvanın çıkarlarına tercih edilebileceği ama bunun ancak zorunlu hâllerde yapılabileceği, dolayısıyla hayvanlara gereksiz yere acı çektilmemesi gereğine işaret

eder. Hayvanların ahlaki statüsünün varlığına ve niteliğine ilişkin tartışmalar her geçen gün daha da yoğunlaşmaktadır. Buna karşın kendisine karşı güçlü itirazlar ileri sürülse de çağdaş demokrasilerde kabul edilen insanca muamele ilkesi sadece ahlaki değil aynı zamanda hukuki bir kuraldır. Nitekim hayvanları koruma yasaları hayvanların "gereksiz" yere acı çektirilmesini yasaklar.

49. Mevcut başvurulara benzer başvurularda gereklilik testinin yapılması sırasında gözönünde bulundurulması gereken bir diğer husus ise "hayvan müsabakalarının" pek çok milletin kültürel mirasının bir parçası olduğu gibi Türk kültürünün de bir parçası olduğu gerçeğidir.

50. Son olarak hayvanları koruma yasalarının temelinde kötü muamelenin bizzat hayvanlara karşı bir haksızlık olduğuna ilişkin inancın bulunduğu hatırdta tutulmalıdır. O hâlde hayvanların korunmasının söz konusu olduğu başvurularda gereklilik ve ölçülülük testlerini yaparken hayvanlara yapılan muamelelerden hayvanların etkilenme derecesinin de gözönüne alınması gerekmektedir.

51. Mevcut başvuruda yapılacak değerlendirmelerden biri de üyelerinin suç oluşturan eylemleri işleme hâlinde bir derneğin mahkeme kararı ile tamamen kapatılmasının olanaklı olup olmadığıdır. Kapatmanın dernek hakkına oldukça ağır bir müdahale olduğu açıktır. Bununla birlikte bir derneğin yönetilme biçimi veya araçları endişelere neden oluyorsa bu kısıtlanabilir bir özgürlüktür. Dolayısıyla belli koşulların varlığı hâlinde de derneklerin kapatılabilmesinin mümkün olduğu kabul edilmelidir.

52. Bir derneğin amaç veya faaliyetlerinin 5253 sayılı Kanun kapsamında cezalandırılabilir nitelikte olup olmadığı veya 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu kapsamında derneğin kapatılabilir nitelikte olup olmadığı örgüt üyelerinin niyet ve tutumlarına bağlıdır. Ceza Kanunu kapsamında sadece gerçek kişiler cezalandırılabilir çünkü suçlu olmak yalnızca gerçek kişilerde var olan ceza sorumluluğuna işaret eder. Buna karşın 5253 sayılı Kanun'un 32. maddesinin (p) fıkrasında açıkça belirtildiği üzere bir derneğin cezai açıdan sorumlu tutulabilmesi ve ceza mahkemesince kapatılabilmesi yasal olarak mümkündür. Aynı şekilde 4721 sayılı Kanun'un 89. maddesi uyarınca derneğin amacı kanunlara ve ahlaka aykırı hâle gelirse savcının istemi üzerine mahkemece dernek feshedilebilir. Çünkü dernek, üyeleri ve temsil organlarıyla üyelerin her birinden ayrı olan ve kendi amacını geliştiren ve bağımsız hareket edebilen kolektif bir irade oluşturabilir. O hâlde bir derneğin kendi amacının veya bağımsız faaliyetlerinin sonucu olarak ceza kanunları ihlal edilirse dernekler kapatılabilir. Bu bağlamda belirleyici faktör, üyelerinin davranışlarının derneğe yüklenebilir olmasıdır. Başka bir deyişle dernekler ancak suç işlenmesinin odağı hâline gelmişse kapatılabilir. Burada derneğin niteliğinin, üyelerinin işlediği suçlarla şekillenip şekillenmediğine bakılmalıdır.

53. Anayasa'nın 33. maddesinin dördüncü fıkrası ile birlikte bağlantılı okunduğunda 5253 sayılı Kanun'un 30. maddesinin (b) fıkrası ve 32. maddesinin (p) fıkrasına dayandırılan bir derneğin kapatılması, derneğin bir üyesi veya görevlisinin hüküm giymesinden hukuken bağımsızdır. Zira bunun aksinin kabulü, derneğin kapatılması hâlinde diğer dernek üyelerinin, kurucuların yasaya aykırı tutumlarından ötürü cezalandırılmaları sonucunu verir ve böylece ceza sorumluluğunu kişisellikten çıkarmış olur (AYM, E.1973/3, K.1973/37, 18/12/1973, 19/12/1973, 20/12/1973). Bu sebeple mahkemeler yalnızca ceza kanunlarının ihlal edilip edilmediğini incelemeyi, aynı zamanda derneğin "suçun kaynağı" hâline gelip gelmediğini denetler. Zira ancak o

takdirde dernek kurucularının ve üyelerinin asıl amacının dernek altında suç işlemeye yasal zemin hazırlamak olduğundan söz edilebilir.

54. Yukarıda zikredilen sebeplerle bir derneğin kapatılması kararı ceza hükümlerini ihlal etmiş kişilere ek ceza uygulamak şeklinde değerlendirilemez. Bu hükümlerin amacı, suç fiillerini planlayan veya işleyen bir örgütün kuruluşu ya da devam eden varlığı ile kamu güvenliğine ve kamu düzenine karşı oluşan belli bir tehdidi değerlendirmektir. Suç işlemek amacıyla kurulmuş veya kuruluş amacı suç işlemek olmamakla birlikte suçun odağı hâline gelmiş bu tür örgütler, kanunlarla korunmuş menfaatlere karşı özel tehdit oluşturur. Bu tür örgütler sahip oldukları örgütlenmiş insan ve maddi kaynakları kullanarak ve özlerinde var olan motivasyonla suç oluşturan eylemleri kolaylaştırır ve destekler. Böyle bir örgütte suç işlemeye iştirak etmeyen diğer üyelerin ya sorumluluk duygusu giderek zayıflamakta ya da suç işlemeye karşı bireysel dirençleri azalmaktadır. Bu tür örgütlerin daha fazla suç işleme güdüsü yarattıkları kabul edilmelidir.

55. Bir derneğin kapatılması kararı mahkemelerin yetkisi içindedir. Bu bağlamda başvuru konusu olay bakımından yapılacak değerlendirmelerin temel ekseni, müdahaleye neden olan derece mahkemelerinin kararlarında dayandıkları gerekçelerin dernek hakkını kısıtlama bakımından "demokratik bir toplumda gerekli" ve "ölçülülük ilkesi"ne uygun olduğunun inandırıcı bir şekilde ortaya konulup konulmadığı olacaktır.

(b) İlkelerin Olaya Uygulanması

56. Başvurucular, başvuruya konu olaylardan önce "horoz müsabakası" yaptırmak için yetkili makamlara başvurmuşlardır. Buna karşın idare, başvurucuların dile getirdikleri talebin 5199 sayılı Kanun uyarınca yasaklanmış olduğunu belirterek talebi reddetmiştir. Başvurucuların red kararının ardından "müsabaka" adı altında idarenin izin vermediği faaliyetleri yapmaya devam ettikleri anlaşılmaktadır.

57. Sanıklar yargılama boyunca Derneğin pek çok kez polis tarafından denetlendiğini ve kendilerine ceza verildiğini ifade etmişlerdir. Dahası başvuru Hikmet Neğuç, başvuru dilekçesinde aynı yönde beyanlarına devam etmiştir. Dava dosyasında yer alan bilgiler de bu sonucu desteklemektedir. Dernek ve üyeler hakkında ceza davası açılmadan önceki kısa sürede üç kez Dernek binasında üyelerin horoz dövüşü yaptırdıkları polis tarafından tespit edilmiş ve raporlanmıştır. Buna karşın başvurucular, özet olarak polis baskınlarına neden olan faaliyetlerin kanunlarca yasaklanmış bulunan hayvan dövüştürmek olmadığını, faaliyetlerin hayvanlar arası yarışma olduğunu ileri sürmektedirler.

58. Anayasa Mahkemesinin görevi başvuruya konu olguların ceza hukuku anlamında bir değerlendirmesini yapmak değildir. Gerek polis raporlarında ve gerekse Derece Mahkemelerinin kararlarında başvurucuların faaliyetlerinin hayvan dövüştürmek olduğu kabul edilmiştir. Buna karşın başvurucular, zikrettikleri "müsabaka"nın ne tür bir müsabaka olduğunu da Anayasa Mahkemesine gösterememişlerdir. Bu sebeplerle bahse konu Dernekte 5199 sayılı Kanun'da tarif edilen hayvan dövüşü yaptırıldığını kabul etmemek için hiçbir gerekçe bulunmamaktadır.

59. Başvurucu, kültürel mirasın bir parçası olması nedeniyle belirli koşullarda horoz müsabakalarına müsaade edilmesi gerektiğini hem Derece Mahkemelerinde ve hem de Anayasa Mahkemesinde talep etmiştir. Başvurucunun sunduğu kitapta, ülkemizde özel olarak horoz müsabakalarını düzenleyen mevzuat hükümlerinin bulunmadığı izah edildikten sonra "*Horoz müsabakalarının bugünkü*

şekliyle sürdürülmesine izin verilmesi seçeneğinin ise gerek kamuoyu gerekse hayvan sever ve bilimsel çevreler tarafından kabul görmesi zordur." (Türkiye'de Yetiştirilen Asil Horozlar ve Horoz Müsabakaları, s. 3) tespitine yer verilmiştir. Mevcut başvuru her tür denetim ve kontrol tedbirlerinin alındığı geleneksel bir spor müsabakasına izin verilip verilmemesine ilişkin olmayıp illegal ve denetimsiz bir şekilde horoz dövüşü yaptırıldığına karar verilen bir derneğin kapatılmasına ilişkindir.

60. Bu şartlar altında görünüşte başka amaçlarla kurulmuş olsa bile dernek faaliyetlerinin suçun işlenmesine hizmet eden ve suç işlenmesinin kolaylaştırıldığı bir zemin hâline geldiği ve asıl olarak "hayvanları koruma" amacı altında bahis veya başka nedenlerle hayvanların dövüştürülmesine hizmet ettiği, dolayısıyla da mevcut başvuruda ilk derece mahkemesinin derneğin 5199 sayılı Kanun'a aykırı eylemlerin odağı olduğuna yönelik değerlendirmesinde bir isabetsizlik görülmemiştir.

61. Öte yandan hayvan-insan ilişkileri konusunda görüş ayrılıkları ne olursa olsun hayvanlara sırf eğlenmek ya da zevk için acı çektirmenin ahlaken ve hukuken yanlış olduğu kabul edilmelidir. Hayvanlara bu şekilde acı çektirmenin gerekli olduğu iddia edilemez.

62. Oldukça sert bir tedbir olan bir derneğin kapatılmasının ve suç işleyen üyelerin cezalandırılmasının bu hakka zarar vermesi muhtemeldir. Bununla birlikte mevcut davanın koşullarında başvuru Derneğin faaliyetlerinin ne genelde gözlemlendiği gibi ifade özgürlüğü ile ne de Anayasa'da korunan diğer haklarla bir ilgisi bulunmaktadır. Dolayısıyla Anayasa'da yer alan diğer haklara bir müdahale de söz konusu değildir.

63. Sonuç olarak Derece Mahkemelerinin konuyu ele almak için en makul olan yaptırımı seçtikleri kabul edilmiştir. Başvuruya konu suçun kanunlarda öngörülen cezasını belirleme yetkisinin yasa koyucuya ait olduğu ve mahkemelerin bu konudaki takdir payı gözetildiğinde Derneğin kapatılmasının ve diğer başvurucuya verilen hapis cezasının ertelenerek onun belirli bir süre denetim altına alınmasının demokratik bir toplumda gerekli ve ölçülü olduğu sonucuna varılmıştır.

64. Yukarıdaki mülahazalar nedeniyle başvuru Anayasa'nın 33. maddesinde güvence altına alınan dernek hakkının ihlal edilmediğine karar verilmesi gerekir.

VI. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. Dernek hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın **KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA**,

B. Anayasa'nın 33. maddesinde güvence altına alınan dernek hakkının **İHLAL EDİLMEDİĞİNE**,

C. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına **GÖNDERİLMESİNE**
22/2/2017 tarihinde **OYBİRLİĞİYLE** karar verildi.

Başkan
Burhan ÜSTÜN

Üye
Serruh KALELİ

Üye
Nuri NECİPOĞLU

Üye
Hicabi DURSUN

Üye
Hasan Tahsin GÖKCAN